

Zaman Gazetesi

26/02/2013

HERKÜL MİLLAS

Milliyetçilik konusu tabuydu, şimdi absürt oldu. Eskiden milliyetçiliğe dokunan yanardı, millilik hemen hemen kutsaldı, akıllı olan “milliyetçi değilim” demezdi. Her kamusal şey “milli” ve “Türk” sıfatıyla dile getirilirdi. Şimdi Anayasa'da “Atatürk milliyetçiliği” var ama milliyetçilik “ayaklar altına” da alınabiliyor. Anayasa'da “Türk” lafı kalacak mı, emin değiliz. Köşe yazılarında milliyetçiliğin “ne olduğunu” okuyoruz; yeni keşfedilen bir soru, hatta bir sorun. Sahi, “milliyetçilik” nedir?

Bu soruya kesin bir cevap vermeyeceğim. Yalnız milliyetçilik konusunu ele alanların kullandıkları yöntem baktıkça şunu söyleyebilirim: bu sorunun cevabını bulmamız zor, hatta olanaksız. Çünkü soru yanlış. “Nedir?” sorusuna getirilecek cevap en sonunda bir tanımdır. Ve bu tanım kişiden kişiye, sözlükten sözlüğe, dönemden döneme, ideolojiden ideolojiye değişmektedir. Biri iyi ve yararlı diye tarif eder, başkası kötü ve zararlı diye. Tarihten uygun örnekler seçerek de tezler (yani tanım) “kanıtlanır”. Milliyetçilik iyidir diyene, olumsuzlukları hatırlatırsanız, “canım, bunlar milliyetçilik değildir, gerçek milliyetçilikten uzaklaşmadır, sapmadır” diyecektir. Tersisi de geçerli. Milliliğin olumlu yanlarını hatırlatın, birileri çıkacak kelime oyunlarına başlayacak, “bu milliyetçilik değil, vatanseverliktir” diyecektir.

Felsefe ve dilbilim kapsamında çok söylenmiştir: Kelimelerin farklı anlamları vardır. Bu kelimelere anlamı insanlar verir. “Milliyetçilik” de –bu konuda mutabakata varmak daha kolaydır– en başta bir kelimedir. Bu kelimeye birileri bir anlam verirse veya vermişse, sözlüklerde o anlamın da eklenmesi gerek. Mesela “el” kelimesine bakarsanız bu kelimenin ondan çok anlamı ve onlarca terimi olduğunu görürsünüz. Bu yüzden “milliyetçilik nedir?” sorusunu sorduğumuzda aslında sorduğumuz şudur: “milliyetçilik kelimesine verilen anlamlardan hangi birini seçip benimsemeli, hangilerini çöpe atmamız gerekiyor?” Ve tabii ki bu “nedir” sorusu anlamsızdır ve bu yöntem çıkmazdır. Çünkü milliyetçiliğin, özellikle Türkiye'de,

anlamları pek çoktur.

tabuların yıkılması ve kavramlar

Bundan dolayı “nedir” sorusu yerine “nasıl” sorusunu sormamız daha anlamlıdır. Bu “nasıl” yaklaşımı bizi “özcü” yanıtlardan korur. “Ne” sorusu hoşla gitmeyen olayları “reddetmemizi” ve kendimizi aldatmamızı kolaylaştırır. Bu yaklaşım milliyetçilikten mağdur olmuş veya karşı görüşte olanlarla uyumsuzluğu da besler. Sağırklar diyalogu başlar. “Ne” sorusu çelişkili yanıtları da doğurur. Örnek: Aynı yazıda bu iki cümleyi iki ayrı paragrafta bulabiliyoruz: 1- Müslüman Türk milleti, tarihin hiçbir döneminde ırkçı ve ırk ayrımcısı olmamıştır. 2- Milliyetçilik, Cumhuriyet’in kuruluşundan sonraki bir dönemde bazı yöneticiler tarafından ırkçılık ile karıştırılmıştır. (H. C. Güzel, 21.2.2013). Başka bir yazıda şu cümleleri bulabiliyoruz: 1- Türklük etnik veya ırkî bir temele indirgenemez. Türklük millî bir kavramdır ve millet, etnik bir temeli olsa dahi ancak bu etnikliğin aşıldığı, farklı etnikliklerin bir şemsiye altında toplandığı aşamada ortaya çıkar. 2- Türkler için bu en azından Göktürklerden beri böyledir (yani “kanıt”, aşılması istenen etnik referansa dayandırılıyor). (M. Öz, 18.2.2013). Oysa tarihte toplumların “ne olduğu” değil de “nasıl” davrandığı ele alındığında kısır genellemelerden kaçınabiliriz. Genellemeler ise bizi ister istemez olumlu/olumsuz uçlar arasında bir seçme yapmamıza neden olacaktır. Ve doğal olarak seçimimiz “bizi” üstün gösteren tanımdan yana olacaktır -tabii ki üstünlüğümüz, bizim gibi üstün olmayan “ötekilere” göre olacaktır. “Ne idik?” ve “Neyiz?” gibi sorular özcü sorulardır. Bu soru geçmişten geleceğe bir özümüzün olduğunu varsayar: böylece “bizim milliyetçiliğimizin” biricik olduğu savunulur. Sonra da bu kıvanç sağlayan “biriciklik” ve böyle olmanın mutluluğu söylemi yaygınlaşır. Ne ironidir ki, “biz biriciğiz” ve “bizde hiç ırkçılık yoktur” gibi “bizi” öteki insanlardan ayıran cümleler, en ırkçı cümlelerden olduğu da gözden kaçır.

Milliyetçilikle dolaylı olarak ilişkili görülen asabiye, kabile, kavim, ümmet, ırk, etnisite, millet ve ulus terimlerinin, aynı biçimde, “ne” olduklarını konuşmak yerine, kendilerini bu terimlerle belirlenen toplumların “nasıl” olduklarını konuşmak daha anlamlıdır. Bu yapıldığında insan topluluklarının çok benzedikleri ortaya çıkar. Bizim ecdadımızla “onların” ecdadı, aynı insan soyunun ve aynı gezegenin çocukları olduğundan, bütün yerel farklara rağmen, aynı dönem söz konusu ise, benzerliklerinin çok olduğu görülür. İşte ırkçılığı (kimilerine göre “milliyetçiliği”) aşmanın ilk adımı bu tür gerçeklerin kabullenmesiyle atılır.

Bu konuda antropoloji, sosyoloji, sosyal psikoloji, siyaset bilimi gibi bilim dalları çok açıklayıcıdır. Tarih yazıcılığı, ne yazık ki, milli devletler döneminde milliliğin hizmetinde geliştiği için pek yardımcı olmuyor. Dünyada okutulan okul kitaplarına bir göz atmak, tarihçiliğin ne tür bir rol üstlendiğini anlamak için yeterlidir. Her milletin tarihi nalıncı keseri gibidir. Bundan dolayıdır ki milliyetçilik söz konusu olduğunda, yukarıda söz ettiğim bilim dalları gündeme gelmez, var mı

yok mu ille de tarihten söz edilir; tabii her milletin kendi yazdığı tarihten...

Milliyetçilik konusunda benim tecrübeden öğrendiğim bir yöntemi açıklayarak bu “genel” yazıya son vereyim. Türkiye ve Yunanistan'da çeşitli üniversitelerde “milliyetçilik” dersi verdim. Yunanistan'da Türk milliyetçiliğinin, Türkiye'de ise Yunan milliyetçiliğinin nasıl doğduğunu, nasıl uygulandığını ve nasıl algılandığını anlattım. Çok inandırıcı ve yararlı derslerdi. Ancak taraflara kendi milliyetçiliklerini anlatmamaya çalıştım. Çünkü milliyetçilik bir kimlik olayıdır. Kimse kimliğine karşı bir laf duymak istemiyor. Ama bir süre sonra öğrencilerim “Hocam, bizde de buna benzer bir durum yok mu?” demeye başladılar. O zaman “nihayet milliyetçilik anlaşılmaya başlandı” diye düşünürdüm. Yani milliyetçiliği anlamak isteyenler karşı tarafa baksınlar, ayna yararlı olabilir. Milliyetçilik, kendimizde değil, karşıda gördüğümüzdür.

h.millas@zaman.com.tr